

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

1. Ἐκ τῶν μορφῶν τῶν κατανοήσεων, τὰς ὁποίας μέχρι τοῦδε ἔχομεν ἐξετάσει, παρατηρήθη ὅτι τόσο ἀρτιωτέρα καὶ πληρύτερα κατανόησις θὰ χωρῆ εἰς τὰς ἐπὶ μέρους αὐτὰς περιπτώσεις, ὅσον βαθύτερον ἀντιληφθῶμεν τὸν τρόπον καὶ τὴν πορείαν τῆς διαμορφώσεως τοῦ περιεχομένου τῶν ἐπὶ μέρους αὐτῶν περιπτώσεων. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον πρὸ πάσης ἐρμηνείας τῆς κατανοήσεως ἐπεζητήθη ἢ κατὰ τὸ δυνατόν διερεύνησις τῆς διαμορφώσεως τοῦ ὑπὸ κατανοήσιν εὑρισκομένου ἀντικειμενικοῦ κόσμου. Παρατηρήθη ὁμοίως ἀκόμη ὅτι, παρ' ὅλην τὴν ἐσωτερικὴν αὐτὴν γνωριμίαν τοῦ τρόπου τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου τῆς κατανοήσεως, ἢ συγκλίνησις καὶ γενικώτερον ἢ συναισθηματικὴ βαθύτης τοῦ κατανοοῦντος ὑποκειμένου ποικίλλει κατὰ τὰ εἶδη τῶν ἐπὶ μέρους κατανοήσεων. Τὸ γεγονός τοῦτο ὀφείλεται, ὅπως κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν κατηγοριῶν τῆς κατανοήσεως βλέπομεν, εἰς τὴν διάφορον ἀξιολογικὴν ὑπόστασιν τοῦ περιεχομένου τούτων. Οὕτω χωροῦντες κατὰ τὴν ἔρευναν ἡμῶν βαθμηδὸν εἰς κατανοήσεις ἀξιολογικωτέρων μορφῶν — ἀντικειμένων παροδικῆς ἀξίας, πολιτιστικῶν μορφῶν, χαρακτήρων κλπ. — ἀντικρύζομεν καὶ βαθυτέραν συγκλίνησιν διὰ τὸν κατανοοῦντα. Διότι ἢ ἐκ τῶν πολιτιστικῶν μορφῶν συναισθηματικὴ βαθύτης μας εἶναι κατὰ τὴν κατανόησιν των βαθυτέρα ἀπὸ τὴν κατανόησιν τῶν παροδικῆς σημασίας ἀντικειμένων, ἀφοῦ διὰ τῶν πρώτων περισσότερο ἐξυπηρετεῖται ἡ ζωὴ μας, ὅπως πάλιν ἢ κατανόησις τῶν προσωπικοτήτων, ἰδίως τῶν ἱστορικῶν — ἐφ' ὅσον αὐταὶ ἔχουν ἀναγνωρισθῆ πλεον ὑπὸ τῆς ἱστορίας —, προκαλεῖ περισσοτέραν γοητείαν ἀπὸ τὴν κατανόησιν τῶν πολιτιστικῶν μορφῶν, ἀφοῦ ἐκάστη ἐποχὴ τείνει νὰ ἐξυπηρετηθῆ ἀπὸ μίαν προσωπικότητα τοῦ παρελθόντος, καὶ ὅπως ἀκόμη ἢ κατανόησις τοῦ πνεύματος παρουσιάζει ἔτι ὑψηλοτέραν βαθμίδα, ἀφοῦ καὶ αὐτὴ ἢ προσωπικότης, ἣτις μᾶς γοητεύει, ἐπιστρατεύεται ὑπὸ τοῦ πνεύματος τούτου διὰ τὴν ἐκδήλωσιν του καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν του. Οὕτως, ὅσον ἀξιολογικωτέρα εἶναι ἢ μορφή τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου τῆς κατανοήσεως, τόσο βαθύτερον εἶναι καὶ

τὸ συναίσθημα, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν κατανόησιν ταύτην προκαλεῖται¹. Ἐνταῦθα μάλιστα καταδεικνύεται ἡ μεγάλη σημασία, τὴν ὁποῖαν τὸ συναίσθημα ἔχει διὰ τὴν ζωὴν μας. Διότι τοῦτο ἠλεκτρίζεται ἀπὸ μορφάς, αἵτινες ἔχουν ἓνα ἀξιολογικὸν περιεχόμενον, δηλαδή ἀπὸ μορφάς, αἵτινες ἐξυπηρετοῦν διὰ τοῦ περιεχομένου των τὴν ζωὴν. Τοῦναντίον μορφαί, αἵτινες στεροῦνται τοιοῦτου ἀξιολογικοῦ περιεχομένου, παύουν νὰ ἔχουν σημασίαν διὰ τὴν ζωὴν καὶ οὐδεμίαν συναισθηματικὴν κατάστασιν προκαλοῦν εἰς τὴν ψυχὴν μας². Ἡλεκτριζόμενον ὁμοῦ τὸ συναίσθημά μας ἀπὸ τὸ ἀξιολογικὸν περιεχόμενον γεννᾷ εἰς τὸν ἄνθρωπον μίαν παρόρμησιν πρὸς πολιτιστικὴν δημιουργίαν. Ἡ κατανόησις ἄρα, ὅσον ἀξιολογικώτερον περιεχόμενον ἀντικρῦζει, τόσον βαθύτερον συναισθηματικὸν κόσμον παρουσιάζει, ἀλλ' ἐπειδὴ τότε θὰ προκαλῆ μεγαλυτέραν πολιτιστικὴν δημιουργίαν, τόσον σοβαρώτερον μέσον ἀγωγῆς διὰ τὸν ἄνθρωπον θὰ εἶναι. Ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται ἀκόμη ὅτι ἡ κατανόησις εἶναι μία ἀπὸ τὰς σοβαρώτερας λειτουργίας εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Διότι, ἐφ' ὅσον διαρκῆς προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ πολιτιστικὴ δημιουργία καὶ ἀνύψωσις, ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ κατανόησις εἶναι ἓνας σοβαρὸς συντελεστής, ὅστις πραγματοποιεῖ τὴν τάσιν αὐτὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἀνωτερότητα. Ἡ δὲ πραγματοποίησις αὕτη καταδεικνύεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι κατανοοῦμεν μόνον ὅ,τι ἡ ἀνθρωπότης, ἄρα αἱ δυνάμεις μας, ἐδημιούργησεν, ὅ,τι δηλαδή ἐγνώρισεν, ἠγάπησεν, ἐξετίμησε, τὸ ὅποῖον συντελεῖ εἰς τὴν προώθησιν αὐτῆς. Οὐδὲ δυνάμεθα τὸ ἀπόλυτον νὰ κατανοήσωμεν, ἀλλὰ κατανοοῦντες μόνον τὸ μέρος τοῦ πνεύματος, τὸ ὅποῖον ἔχει ἀποκτηθῆ, παρορμώμεθα πρὸς μεγαλυτέραν ἀποκάλυψιν τῆς ὄντοτος τοῦ πνεύματος. Ἴσως εἶναι ὑπόθεσις τοῦ ἀπωτέρου μέλλοντος ἡ εὐτυχὴς ἐκείνη ἐποχὴ τῆς κατανοήσεως τοῦ ὅλου πνεύματος, ἂν καὶ ἡ ἐξέλιξις τῆς πολιτιστικῆς καταστάσεως τῶν ἀνθρώπων μᾶς διαπιστώνει ὅτι οὐδέποτε θὰ φθάσωμεν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ ἀπολύτου, ὅχι δι' ἄλλον λόγον, ἀλλὰ διότι ἡ ἔγνοια τοῦ ἀπολύτου περισσότερον ἀνυψοῦται, ἐφ' ὅσον καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν ἀνθρώπων προάγεται. Δὲν δυνάμεθα π. χ. νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ἀπό-

1. F. Krueger: Die Tiefendimension und die Gegensätzlichkeit der Gefühlslebens, 1931, σ. 18.
2. F. Krueger: Der Strukturbegriff in der Psychologie, 1931, σ. 21. Rudolf Oderbrecht: Gefühl und Ganzheit, Berlin, 1929, σ. 19, 20.

λυτον τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος — ἀν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῆ τὸ ἀπόλυτον ὑπὸ μορφὴν — ἔχει τὴν ἰδίαν μορφὴν μὲ τὸ ἀπόλυτον τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος. Οἱ θεοὶ ἄλλως τε τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος, ἀποτελοῦντες τότε τὸ ἀπόλυτον, ὠχριοῦν πρὸ τοῦ Θεοῦ τῆς Χριστιανωσύνης. Ἄλλ' ἀν εἶναι ἄγνωστος ἢ ἀποκάλυψις τῆς δλότητος τοῦ πνεύματος διὰ τὸ ἀπώτερον μέλλον, ἢ παρόρμησις πρὸς μείζονα δράσιν διὰ τὴν περαιτέρω ἀποκάλυψιν δὲν εἶναι πλάνη, ὅπως ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι ἀπατηλὸν ὅτι πᾶσα πολιτιστικὴ προώθησις ἔχει ἀναδρομικὴν ἐπίδρασιν καὶ διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἠθικῆς διαδιώσεώς μας. Ἐπειδὴ ὁμοῦ τοῦτο κατορθώνει ἢ κατανόησις, ἔπεται ὅτι ἡ κατανόησις ἔχει τὴν ἰκανότητα, ὡς εἶδομεν, νὰ προάγῃ τὸν ἄνθρωπον.

2. Ἐκ τῆς κατανοήσεως μόνον ἐκείνων τῶν μορφῶν, αἵτινες ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἢ ἐκείνων τῶν χαρακτήρων, τῶν ὁποίων τὴν ἐπίδρασιν ἔζησε καὶ ἔλαβεν ἡ ἀνθρωπότης, καταδεικνύεται ὅτι ἡ κατανόησις ἀποτελεῖ μίαν ἐπαναληπτικὴν βίωσιν (Nacherleben) παλαιῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, ἢτοι παλαιῶν φάσεων τῆς πολιτιστικῆς δημιουργίας, τὰς ὁποίας ἔζησε καὶ ἐξεδήλωσεν εἰς τὸ παρελθὸν ἡ ἀνθρωπότης καὶ αἵτινες ἤδη μὲ τὴν ἐπαναληπτικὴν αὐτὴν βίωσιν χρησιμοποιοῦνται ὡς σταθμοὶ πρὸς συνέχισιν τῆς πολιτιστικῆς δημιουργίας. Χωρὶς ἀμφιβολίαν δὲ εἰς αὐτὴν τὴν ἐπαναληπτικὴν βίωσιν διαφαίνεται ἓνα τελεολογικὸν στοιχεῖον τῆς ζωῆς μας¹. Παρουσιάζεται δηλαδὴ μία σκοπιμὸς ἐνέργεια, ἣτις ζητεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν παλαιὰν βίωσιν τῶν ἰδίων φάσεων τῆς πολιτιστικῆς δημιουργίας πρὸς νέαν ἀνύψωσιν. Εἶναι τοῦτο ἡ τάσις νὰ δλοκληρωθῆ ἡ πνευματικὴ ὄντοτης εἰς τὸ μέλλον καὶ διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὡς μέσον, ὡς πορεία πρὸς τὴν πνευματικωτέραν αὐτὴν προώθησιν, ὡς εἴσοδος² τρόπον τινὰ διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν χρησιμεύει ἡ κατανόησις. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ὁμοῦ αὐτῆς συνενώνεται εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν μὲ τὴν κατανόησιν παρελθόν, παρὸν καὶ μέλλον, διότι ὑπὸ τοῦ παρελθόντος ἐξυπηρετεῖται διὰ μέσου ταύτης τὸ παρὸν καὶ ἀμφοτέρω ὁμοῦ ἐξυπηρετοῦν τὴν ἀπαίτησιν πρὸς τελείωσιν τοῦ μέλλοντος.

3. Ἀλλά, ὅπως εἶδομεν, μὲ τὴν κατανόησιν τὸ παρελθὸν ἐκάστοτε διαφοροποιεῖται. Τοῦτο συμβαίνει διότι ἐκ τοῦ παρελθόντος, ὅπως καὶ ἀπὸ πᾶσαν πολιτιστικὴν κατάστασιν, δὲν ἀντικρύζει κανεὶς ὅλα τὰ γεγο-

1. Fd. Spranger: Lebensformen, σ. 430.

2. Κ. Γεωργούλη: Ἡ μελέτη τῶν ἐλληνικῶν ἀνθρωπιστικῶν γραμμάτων, σ. 68.

νότα και φαινόμενα αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον τρεῖς κατευθύνσεις, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ἐπιζητεῖται ἡ διάγνωσις συνήθως ὄλου τοῦ πολιτισμοῦ. Αἱ τρεῖς αὐταὶ κατευθύνσεις συνδέονται μὲ τὰς κάτωθι ἐκδηλώσεις:

α) Μὲ τὴν συνειδήσιν ἢ γενικὰ ἀντίληψιν, τ. ἔ. εἰκόνα, τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἐκ τῆς πολιτιστικῆς ταύτης καταστάσεως. Εἶναι τὸ περιεχόμενον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον παραδεχόμεθα εἰς τὸν φορέα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὸ ὁποῖον ἐνδέχεται νὰ νοῆται καὶ εἰς πάντα φορέα περιωρισμένως ἢ μὴ, ὅπως ἐπίσης δύναται νὰ παρουσιάζεται καὶ κατὰ μίαν πολιτιστικὴν κατεύθυνσιν — κοινωνικὴν, αἰσθητικὴν κλπ. — μὲ ἀπόχρωσιν ὅμως πάντως ἐνηρμονισμένην πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς.

β) Μὲ τὴν βαθμίδα, τὴν ὁποίαν ἡ πολιτιστικὴ αὐτὴ εἰκὼν ὡς φάσις παρουσιάζει εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ, γεγονός ὅπερ μᾶς παρορμᾷ νὰ ἐξετάσωμεν τὴν σχέσιν πρὸς τὴν προηγουμένην καὶ ἐπομένην φάσιν τοῦ πολιτισμοῦ, τὴν τελεολογικὴν πορείαν, τὴν ὁποίαν ἡ ἐξέλιξις τοῦ πολιτισμοῦ ἀκολουθεῖ, καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς φάσεως αὐτῆς διὰ τῆς ἱστορικῆς συνειδήσεως.

γ) Μὲ τὴν ἠθικὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἡ φάσις αὕτη τοῦ πολιτισμοῦ προκαλεῖ διὰ τοῦ ἀξιολογικοῦ στοιχείου τῆς ἐπὶ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, καὶ γενικὰ μὲ τὴν ἠθικὴν βαρύτητα, τὴν ὁποίαν αὕτη παρουσιάζει.

Ὡστε δυνάμεθα κατόπιν τούτων νὰ στοχασθῶμεν εἰς πᾶσαν πολιτιστικὴν κατάστασιν τὴν εἰκόνα αὐτῆς μὲ μορφήν διηρθρωμένης ὀλότητος, τὴν ἱστορικὴν σημασίαν τῆς καὶ τὴν ἠθικὴν βαρύτητά της. Προκειμένου ἤδη διὰ τῆς κατανοήσεως νὰ ἐξυπηρετηθῇ ἡ ζωὴ μας ὑπὸ μιᾶς παλαιότερας φάσεως ἀντικρύζομεν ἐκείνην τὴν φάσιν καὶ ὑπὸ τὰς τρεῖς ταύτας χαρακτηριστικὰς κατευθύνσεις, διότι ἡ ζωὴ, ὡς εἶδομεν, φανερῶνει μίαν ἐξελικτικὴν πολιτιστικὴν προώθησιν, μίαν τάσιν πρὸς κάτι, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ παρὸν ἢ παρελθὸν ἔχει νόημα καὶ σημασίαν, ἐφ' ὅσον τὴν τάσιν ταύτην ἱκανοποιεῖ. Εἶναι ἀνάγκη ἄρα νὰ ἀντικρύσωμεν μὲ τὴν κατανόησιν: α) καὶ τὴν εἰκόνα ὡς ἀντικείμενον τῆς κατανοητικῆς λειτουργίας μας, β) καὶ τὴν ἱστορικὴν σημασίαν τῆς, κατὰ πόσον δηλαδὴ ἐξυπηρετεῖ καὶ ἱκανοποιεῖ τὸ τελεολογικὸν στοιχεῖον τῆς ζωῆς, καὶ γ) καὶ τὴν ἠθικὴν βαρύτητά της, διότι, ὅπως εἶδομεν, πᾶσα πολιτιστικὴ δημιουργία ἔχει ἀναδρομικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὰ ἦθη μας, προκαλεῖ ἀνάλογον ἠθικὴν κατάστασιν. Διαφοροποιούντες δὲ μίαν εἰκόνα—ἔστω μίαν πολιτιστικὴν μορφήν τοῦ παρελθόντος—χρησιμοποιοῦμεν ταύτην τὴν μορφήν μὲ τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ἡ σημερινὴ πολιτιστικὴ προώθησίς μας,

μέ την αὐτὴν ἀπόχρωσιν ἀντικρύζομεν εἰς τὴν εἰκόνα ταύτην τὴν ἱστορικὴν σημασίαν τῆς ὡς καὶ τὴν ἠθικὴν βαρύτητά τῆς.

4. Τέλος με τὴν κατανόησιν προκαλεῖται ἡ ἐσωτερικὴ ἐλευθερία τοῦ πολιτιστικῶς ἐξελισσομένου ἀνθρώπου. Διότι, ἂν στοχασθῶμεν ὅτι πᾶσα πολιτιστικὴ ἐξέλιξις με τὸ βαθύτερον νόημα, τὸ ὅποιον παρουσιάζει, θεωρεῖται ὡς βαθμιαία ἀποκάλυψις δι' ἡμῶν τοῦ πνεύματος, θὰ πρέπει νὰ ἀκολουθῆ ἡ ἐξέλιξις αὐτὴ μερικὸς νόμους, μερικὸς κανόνας ζωῆς, μίαν νομοτέλειαν, ἣτις ἀνταποκρίνεται πρὸς ἀντίστοιχον νομοτέλειαν τῆς ψυχῆς μας. Καὶ πράγματι ἡ νομοτέλεια αὕτη διαφαίνεται εἰς τὴν δύναμιν, τὴν ὅποιαν καταβάλλει ἡ προσπάθειά μας πρὸς ἀνύψωσιν, εἰς τὰς δυναμικὰς τάσεις τοῦ κληρονομούμενου πολιτιστικοῦ θησαυροῦ τῶν προγενεστέρων γενεῶν ὑπὸ τοῦ ψυχικοῦ κόσμου μας, αἵτινες ἐπιζητοῦν νὰ ἐξιδανικεύσουν τὴν ζωὴν, εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν τέλος, τὸν ὅποιον αἰσθανόμεθα με πᾶσαν τοιαύτην ἀποκάλυψιν τοῦ πνεύματος. Τοὺς νόμους αὐτοὺς δὲν δυνάμεθα με μίαν σύγκρισιν πρὸς τοὺς φυσικοὺς νόμους νὰ στοχασθῶμεν, διότι ἔχουν ἰδιαίτερα γνωρίσματα, τὰ ὅποια προσιδιάζουσι μόνον πρὸς τὴν ἐννοιαν τῆς πολιτιστικῆς ἐξελίξεως. Ἄλλὰ τὴν νομοτέλειαν ταύτην ζῶμεν, ὡς εἶδομεν, με τὰς ἀξιολογικὰς βιώσεις, τὰς ὅποιαις εἶχομεν κατὰ πᾶσαν πολιτιστικὴν προώθησιν. Συναισθήματα, διαφέροντα καὶ πίστις εἰς τὴν ἀποκάλυψιν ἐκάστοτε τοῦ νέου καταδεικνύουσι ὅτι ὁ ψυχικὸς κόσμος μας πρῶτος αὐτὸς δοκιμάζει ὄχι μόνον τὸ γεγονός τῆς ἐξελίξεως, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐεργετικὴν ἀναδρομικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἠθικῆς διαβιώσεώς μας. Ἐφ' ὅσον δὲ με τὴν κατανόησιν μεταφερόμεθα εἰς τὴν τροχίαν τῆς πολιτιστικῆς ἐξελίξεως, ἐνθα ἔχει τὸ κῆρυξ τῆς, ὡς εἶδομεν, μίαν νομοτέλειαν, καὶ ἐφ' ὅσον με τὴν νομοτέλειαν ταύτην εἶναι συνυφασμένος καὶ ὁ ψυχικὸς κόσμος μας, διότι, ὡς εἶδομεν ἄλλοτε, ἡ πνευματικὴ ὄντοτης τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς πολιτιστικῆς δημιουργίας, ἔπεται ὅτι με τὴν μεταφορὰν ταύτην τῆς κατανόησεως εἰς τὴν πολιτιστικὴν ἐξέλιξιν δοκιμάζομεν πραγματικὴν ἐσωτερικὴν ἐλευθερίαν, διότι ζῶμεν, κινούμεθα καὶ δρῶμεν, ὅπως αὕτη αὕτη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐπιβάλλει, ἐνῶ ἐξ ἄλλου δοκιμάζομεν ἐκ τούτου μίαν βαθεῖαν ἱκανοποίησιν. Ἄλλ' εἶναι καὶ ἡ ἐσωτερικὴ αὕτη ἐλευθερία ἓνα ἄλλο γνῶρισμα μεγαλυτέρας τελειώσεως, τὴν ὅποιαν ἐπιτυγχάνει ἡ κατανόησις. Τὸ πνεῦμα ἀποκαλυπτόμενον μᾶς χαρίζει οὕτω τὴν εὐεργετικὴν δύναμίν του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Friedrich Alverdes: Bedeutung, Sinn und wert im biologischen Geschehen, Otto Klemm: Ganzheit und Struktur, 1934, III.
2. August Bier: Die Seele, Vierte Auflage, München, Berlin, 1939
3. Böhm: Sokrates im 18ten Jahrhundert, Leipzig, 1929.
4. Charl. Bühler: Das Seelenleben des Jugendlichen, Jena, 1929.
5. Κ. Δ. Γεωγούλη: Ἀριστοτέλους πρώτη φιλοσοφία, Θεσσαλονίκη, 1935.
6. — Ἡ μελέτη τῶν ἐλληνικῶν ἀνθρωπιστικῶν γραμμάτων, 1939.
7. Wilhelm Dilthey: Einleitung in die Geisteswissenschaften, I Band, Leipzig, 1933.
8. Κωνστ. Δημητροπούλου: Die Stufen der Wertgerichtheit im Wandel der Kulturformen und gebilde, Leipzig, 1937.
9. — Τὸ Ψυχολογικὸν Ἰνστιτούτον τῆς Λειψίας ὑπὸ τὸν Felix Krueger, Θεσσαλονίκη, 1938.
10. — Βίωσις, προσωπικότης καὶ ἔννοια τοῦ πνεύματος, εἰδικώτερον δὲ τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος, Τρίπολις, 1939.
11. Rudolf Eucken: Philosophie der Geschichte, Die Kultur der Gegenwart, Leipzig, 1924.
12. — Die geistesgeschichtliche Bedeutung der Bibel.
13. Hans Freyer: Theorie des objektiven Geistes, Leipzig, 1934.
14. Joseph Geysler: Erkenntnistheorie, München, 1922.
15. Nik. Hartmann: Das Problem des geistigen Seins, Berlin, 1933.
16. — Grundzüge einer Metaphysik der Erkenntnis, Berlin, 1928.
17. Herdersphilosophie: Philosophische Bibliothek, Band 12, Leipzig, 1906.
18. Hördlerlin: Erster Band, Leipzig.
19. Karl Joel: Geschichte der antiken Philosophie, 1921.
20. Oswald Kroh: Das physiognomische in seiner allgemeinpsychologischen Bedeutung, Otto Klemm: Ganzheit und Struktur, München, 1934, II.
21. Felix Krueger: Über Entwicklungspsychologie, 1915.
22. — Zur Psychologie der Gemeinschaft, Tübingen, 1934.
23. — Der strukturelle Grund des Fühlens und Wollens, Jena, 1936.
24. — Die Tiefendimension und die Gegensätzlichkeit des Gefühllebens, 1931.
25. — Der Strukturbegriff in der Psychologie, 1931.
26. Liebert: Erkenntnistheorie.

27. Th. Litt: Geschichte und Leben, Leipzig, 1930.
  28. — Individuum und Gemeinschaft, Leipzig, 1926.
  29. — Philosophie und Zeitgeist.
  30. Nietzsches Werke: Band II, V, XIII, I.
  31. Rudolf Oderbrecht: Gefühl und Ganzheit, Berlin, 1929.
  32. Ε. Π. Παπαγούτσου: Ἡ ἐπιστήμη, Ἀθήναι, 1937.
  33. Alex Pfänder: Die Seele des Menschen, Halle, 1933.
  34. Joh. Pfeiffer: Existenzphilosophie, Eine Einführung in Heidegger und Jaspers, Leipzig, 1933.
  35. Leopold von Ranke: Die Epochen der neuen Geschichte, Berlin, 1928.
  36. Erick Rothacker: Geschichtsphilosophie, München, 1934.
  37. Karl Rothenbücher: Über das Wesen des Geschichtlichen und die gesellschaftlichen Gebilde, Tübingen, 1926.
  38. Georg Simmel: Die Probleme der Geschichtsphilosophie, Leipzig, 1907.
  39. Ed. Spranger: Lebensformen, Halle, 1930.
  40. — Geist und Seele, Zeitschrift, Plätter für deutsche Philosophie, 10 Band, 4 Heft, 1937.
  41. — Die Grundlagen der Geschichtswissenschaft, Berlin, 1905.
  42. — Probleme der Kulturmorphologie, Berlin, 1936.
  43. — Hegel über Sokrates, Berlin, 1938.
  44. — Bemerkungen zum Strukturbegriff in der Geisteswissenschaften, Otto Klemm: Struktur und Ganzheit, II.
  45. Ottomar Wichmann: Das Problem der Systematik in Platonserziehungslehre, Ἀθήναι, 1939.
-

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	σελ.	5
I. Ἡ ἔννοια τῆς κατανοήσεως	*	9
1. Τὸ φυσιογνωμικὸν στοιχεῖον τοῦ ἀντικειμένου	»	14
2. Τὸ ψυχικὸν στοιχεῖον τοῦ ὑποκειμένου	»	19
α. Ἀνώτερότης τῆς κατανοήσεως ἐναντι τῆς γνώσεως	»	21
β. Διαφοροποιήσις τῆς κατανοήσεως	»	24
II. Μορφαὶ τῆς κατανοήσεως	»	38
Α. Κατανόησις ἀψύχων ἀντικειμένων προσκαίρου σημασίας	»	34
Β. » πολιτιστικῶν μορφῶν	»	38
Γ. » συγχρόνων προσωπικοτήτων ἢ ἀξιολογικῶν τύπων	»	56
Δ. » ἱστορικῶν προσωπικοτήτων	»	68
Ε. » τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς	»	90
Συμπέρασμα	»	104
Βιβλιογραφία	»	109

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελις 7 στιχ. 12 αντί 8χι... Έχει, γραπτέον : δέν Έχει

* 22 * 1 * πλαίσιου * πλαίσιου¹.

* 30 * 9 * Μία δμως παρατήρησις, γραπτέον : Μίαν δμως παπαρατήρησιν αναφέρομεν.